

STEDSBASERT ENTREPRENØRSKAP I
UTDANNING FOR BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Samling på Otternes bygdetun i Aurland, mai 2010

Rapport fra prosjektet
Garden som utdanningsarena i Vg 1

Forord

Ved Universitet for miljø- og biovitenskap har det de siste 15 årene foregått et kontinuerlig pedagogisk utviklingsarbeid i skjæringsfeltet mellom grunnskolen og naturbruket. Gjennom prosjektene 'Levende skule (1996-2000)' og 'Gården som pedagogisk ressurs (2000-2010)' er det blitt utviklet et stort antall strukturerte læringsarenaer i tilknytning til hagen, gården, skogen, utmarka, fjorden og fjellet – alle forankret og integrert som del av lokale læreplaner. Utviklingsprosjektene har foregått både i nasjonal og regional skala, støttet av kompetansegivende kurs for lærere og bønder. Den foreliggende rapporten bringer dette arbeidet videre ett nytt trinn, ved å anvende de samme pedagogiske prinsippene, med gården som utdanningsarena, inn mot naturbruksutdanningen i programfag for Vg1.

Prosjektrapporten er resultat av en konkret henvendelse omkring videreutvikling av praktikantseminarene til Biologisk Dynamisk Forening, som ble forelagt Seksjon for læring og lærerutdanning i januar 2009. I et nært samarbeid med Foldsæ Utdanningscenter og Sogn jord- og hagebruksskule ble det utformet en søknad om midler fra KIL (Kompetanseutviklingsmidler i landbruket), som ble innvilget våren 2009. Det ble avholdt i alt 3 fagseminarer hvor en faggruppe bestående av bønder, naturbrukslærere og lærerutdannere arbeidet med å gi et slikt gårdsbasert programfag idemessig ramme, et faglig innhold, en læreplanmessig forankring og form, en praktisk organiseringsstruktur og en juridisk/økonomisk avtaleform.

I faggruppen deltok (1) Bønder: Dan Hjorteseth (Solli Gård, Stokke), Odd Jarle Steiner Olsen og Sille Holt (Stokke), Ola Aukrust (Lom), Knut Jelmstad (Vallersund Gård), Rachel Skjerve (Holt Gård), Roger Kvaal (Stokke), Martin Achlieman (Søre Skogen), Valborg Kløve Grauo (Voss), Eric Brinkhof (Foldsæ) (2) Lærere: Tilman Hartenstein (Foldsæ), Nat Mead (SJH) (3) Lærerutdannere: Aksel Hugo (SLL, UMB), Erling Krogh (SLL, UMB) (4) Fagkonsulent innen stedsutvikling og stedsbasert entreprenørskap: Morten Clemetsen (Institutt for landskapsplanlegging, UMB).

Det ble allerede i den første fagsamlingen klart at en slik gårdsbasert inngangsport til naturbruksutdanning i framtiden vil kreve en tydelig profil som går ut over den tradisjonelle, produksjonsorienterte yrkesidentiteten. Rapporten beskriver hvordan begrepet 'stedsbasert entreprenørskap' ble utviklet som svar på dette behovet for en tydeliggjort ny yrkesutdanningsprofil, hvor utdanning og næring rettes inn mot 'å arbeide skapende ut fra stedets egenart'. Ut fra denne overordnede idemessige rammen, er det utviklet utkast til faglig innhold og læreplanmessig forankring. Når det gjelder den praktiske organisasjonsstruktur må denne utvikles av skolen som lager undervisningsplanene. Det samme gjelder juridisk/økonomisk avtaleformer mellom skole og gård. Rapporten gir derfor kun retningslinjer for disse feltene, basert på erfaringer gjort i tilsvarende samarbeid.

Rapporten er ført i pennen av Jorun Barane og Aksel Hugo. Erling Krogh og Morten Clemetsen har gitt viktige faglige bidrag.

Aurland, 25.02.2011

Jorun Barane, prosjektleder

Stedsbasert entreprenørskap i utdanning for bærekraftig utvikling

Together, we seek to understand the issues we are facing
and to create new tools and action to rebuild our community.
(Coumba Toure, Mali¹)

Prosjektets utgangspunkt var spørsmålet om å utvikle en praksisnær inngangsport til naturbrukutdanningen en fornyelse av tradisjonen med praktikantordningen i tråd med de behovene unge i dag har for meningsfullt praktisk arbeid og autentiske læringsarenaer. Gjennom de 3 seminarene vi hadde mellom bønder, lærere og lærerutdannere ble denne oppgaven innenfor Vg 1 naturbruk satt inn i en videre sammenheng: *Hvilken rolle kan naturbruksrelaterte yrker ha i utvikling av nye og bærekraftige lokalsamfunn? Hvordan kan stedsbasert entreprenørskap utvikles i framtidens naturbruksutdanning?* Det ble med andre ord klart at målet med et nytt gårdsbasert løp vil være å se yrke - og yrkesutdanning i sammenheng med 'stedsbasert entreprenørskap'.

Denne rapporten tar mål av seg å utvikle et rasjonale for en slik stedsbasert nyorientering av utdanningen i naturbruk, samtidig som den er et grunnlagsmateriale for implementering av et konkret nytt utdanningsløp i Vg 1. Analysen er blitt til i dialogen mellom forskere, naturbrukslærere og bønder, og er slik sett praksisnær.

Frå UMB sin side har det deltatt fagpersoner både fra utdanningssiden (Aksel Hugo og Erling Krogh, SLL) og fra fagmiljøet knyttet til landskapsforvaltning og stedsutvikling (Morten Clemetsen, ILP). Fra naturbruksskolene har Nat Mead deltatt fra Sogn- jord og hagebrukskule (SJh) og Tilmann Hartenstein fra Foldsæ VG. Flere av bøndene som har deltatt i prosjektet "Gården som utdanningsarena" har med eksempler fra sin virksomhet synliggjort hvordan og hvorfor stedsbasert entreprenørskap har livets rett. Et eksempel er aktivitet skapende utveksling av tjenester og samhandling mellom deltakende bønder i Stokke kommune, et annet er eksempel på Nordgard Aukrust i Lom, med nettverk både lokalt og regionalt innenfor urte foredling, salg og kulturaktiviteter. Og et tredje er gårdsbutikk, kurs- og samvirke knyttet til skolegårdsbruket ved SJH.

Å arbeide skapende ut fra stedet egenart

"Landskapet" kan betraktes som en felles arena som mennesket gjennom praktisk, skapende arbeid til alle tider har satt sine spor og gitt et særpreg som reflekterer verdigrunnlag, natur syn og estetiske preferanser. Landskapet endrer naturlig karakter over tid., Fortsatt er det slik at det er landbruket, bøndene, som påvirker landskapets karakter og utforming enten gjennom bruk eller som følge av det motsatte.

For enkeltmennesker, enten det er fastboende, hytteeiere eller besøkende, handler landskapet om både den enkeltes identitet og mulighet til å sikre tilgang til aktiviteter og opplevelse. For samfunnet som helhet er det et spørsmål om å behandle landskapet som en helhetlig arena som skal forvaltes som en et fellesgode og samfunnsressurs på tvers av alle sektorinteresser. Dette er et en svært krevende oppgave, men som Norge som nasjon har tatt på alvor gjennom å ratifisere Den europeiske landskapskonvensjonen.

Den europeiske landskapskonvensjonen trådte i kraft 1. mars 2004. Konvensjonen gir også en definisjon av hva landskap er; "*Landskap betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkning*

---

¹ Toure, C. (2008). Rebuilding Learning Communities in Mali, i Hern, M. (2008). Everywhere all the time: a new Deschooling Reader, AK Press, s. 229.

fra og samspill mellom naturlige og/ eller menneskelige faktorer". Sagt på en litt annen måte, så er landskapet vår felles møteplass mellom mennesker, mellom natur- og kulturhistorien og nåtiden, og mellom et områdes fysiske innhold og betydningen det har for oss mennesker. Mennesket er alltid nødt, gjennom egen virksomhet, å skape sitt forhold til dette landskapet (Krogh 1995).

Landskapet har ingen begynnelse og ingen slutt. Det dannes av natur- og kulturbetingede sammenhenger som gjør at vi kan skille et område fra et annet. I de siste årene har det vært en økende interesse fra lokalsamfunn og regioner til å samle seg om å tydeliggjøre og videreutvikle sitt landskapsmessige særpreget både for egen befolkning og ikke minst som et målrettet tiltak for økt verdiskaping knyttet til reiseliv og opplevelsesnæringer. Det er under etablering flere lokale og regionale natur- og kulturparker i Norge. Disse samarbeider gjennom et eget nettverksforum (www.parknytt.wordpress.com).

Som naturbruker er bonden en helt sentral aktør i arbeidet med å ivareta og videreutvikle historiske tradisjoner, og landskapets kulturelle og opplevelsesmessige funksjoner i samfunnet. Slik sett er bonden en *stedsutvikler* med det kultiverte og tilgjengelige landskapet som sitt viktige bidrag. Gjennom lokale og regionale parkinitiativ og øker også behovet for å integrere stedsutviklerkompetansen i landbruket og lokalsamfunnet. Utvikling av slik kompetanse må skje gjennom et helhetlig lærings- og utdanningsløp fra barneskole (stedsbasert læring) til høyere utdanning.

Det finnes interessante eksempler i Europa på hvordan regionale parker med stort innslag av landbruk og annet stedsbasert næringsliv bidrar til læringsprosesser og kompetanseutvikling (se for eksempel Queyras regionale naturpark i Frankrike og Forest of Bowland AONB i England.) I Norge utvikles det betydelig kunnskap i samarbeid mellom skole, landbruk og stedsutvikling innenfor rammene av regionalpark i Aurland (Nærøyfjorden verdsarvpark) og i landskapsparkprosjektene i Hordaland. Det bør være et mål å kunne nytte denne praktiske erfaringen til å utvikle naturbruksutdanningen på videregående trinn i samspill mellom produksjonsfag, pedagogikk og stedsutviklerkompetanse.

Behov for ny kompetanse

I perioden mellom 1999 og 2009 ble antallet produksjonsbedrifter i jordbruket redusert fra ca. 61.000 til 47900, altså en nedgang på ca. 13000. 9 av 10 bedrifter som er lagt ned drev med husdyrproduksjon. Antallet bedrifter med melkeproduksjon er redusert fra 20000 til 11000 (Riksrevisjonen 2010). Tradisjonelt har samhandlingen i jordbruket vært tett knyttet til produsentmiljøene, spesielt knyttet opp mot dem som driver med husdyr, og med bortfallet av aktive gårdsbruk forvitrer også produsentmiljøene. I og med at stadig færre er virksomme i landbruk, har stadig færre i samfunnet berøring og erfaring med praktisk landbruk. Individualisering med fokus på den enkelte samfunnsborgers prosjekter er økende, i bygda og i landbruket som ellers i det norske samfunnet. I samspillet mellom nedleggelse, individualisering og avtakende innsikt i landbruk, oppstår behov for ny kompetanse i naturbruk.

Tidligere kunne det være tilfredsstillende å gå inn i et produksjonssystem slik det var, uten å legge særskilt vekt på stedsbasert og selvbevisst yrkesutøvelse. Oppløsning av landbrukets produsentmiljøer, dårligere lønnsomhet i produksjonslandbruket og økende etterspørsel etter tjenester knyttet til opplevelse og identitet, fordrer nye tilpasninger og nye kompetanser. Denne utviklingen i landbruket er i tråd med en generell omveltning i samfunnet, der den enkelte løsriver seg fra tradisjonelle og stedlige forankringer, og er nødt til å gjenskape egen identitet og forankring (Giddens 1996, Giddens 1997).

Stedsbasert entreprenørskap

Det er behov for å utforske hva gården og stedet har å tilby i møte med nye behov. Dette fordrer innsikt i både hva den enkelte yrkesutøver ønsker, vil og kan drive med og hvordan samspillet mellom mennesker og sted kan utvikles.

Programområdet "Naturbasert aktivitet" i VG1 naturbruk åpner for å bygge en kompetanse som kan håndtere disse utviklingstendensene. Det er behov for å gjenopprette og bygge nye sosiale bånd omkring naturbruket, bånd på tvers av landbrukets driftsformer og på tvers av yrkesutøvere i landbruk og de store gruppene som står utenfor landbruket. På grendenivå trengs det å knytte bånd mellom innbyggerne på stedet i aktiviteter som kan bidra til å utvikle stedets og lokalbefolkningens livskraft. Lokalbefolkningen og stedet har behov for å vise sine potensialer for samfunnet for øvrig, ikke minst for å kunne tilby varer og tjenester for et større marked. Landbruk og naturbruk i vid forstand trenger rekruttering for at ikke kunnskaper og ferdigheter skal forsvinne og for at kulturlandskapet skal kunne vedlikeholdes.

I denne sammenhengen har naturbruksutdanningen en viktig rolle. Nye yrkesutøvere trengs for å kunne ta aktivt i bruk landskapet som en møteplass, både for lokalbefolkning og for tilreisende gjester. Den nye naturbrukerens kompetanse vil således være basert på to fundament. Det ene fundamentet er kyndighet i naturbruk. Det andre fundamentet er mellommenneskelig og gjelder kompetanse i å binde sammen sted, naturbrukets virksomheter og mennesker. Den nye naturbrukeren er også stedsutvikler.

For at denne kompetansen skal kunne realiseres er det nødvendig for elever, studenter og yrkesutøvere å bli bevisst sin egen kyndighet i virksomhetene i naturbruk. Dette krever også å bli bevisst seg selv, og seg selv i virksomhetene på stedet. Selvbevissthet, samhandlingskompetanse og utforsking av gårdens og stedets potensial spiller sammen i stedsbasert entreprenørskap. Entreprenørskap krever også vilje til utvikling og evnen til å gjennomføring. Utdanning av stedsbaserte entreprenører er også utdanning for bærekraftig utvikling. Sosiokulturell, økonomisk og økologisk bærekraft er plattformen for stedsbasert entreprenørskap. Stedsbasert entreprenørskap kan kobles til utdanning for bærekraftig utvikling på ulike nivåer, når det gjelder utvikling av forholdet mellom gård og sted, utvikling av et praksisbasert løp for VG1 i naturbruk og utvikling av utdanning for bønder og lærere.

Stedsbasert programfag Vg1

Felles programfag for Vg1 er i Kunnskapsløftet strukturert innenfor to programfag; naturbasert produksjon og naturbasert aktivitet. De to programfagene skal utfylle hverandre og sees i sammenheng. Fokuset på aktivitet er et nytt grep, og setter søkelys på at naturbruk i økende grad omfatter mellommenneskelige forhold, tjenesteyting og forhold til sted. Naturbasert produksjon vil også ta utgangspunkt i det stedlige og forstå og delta i arbeidsoppgavene på produkt veien fra jord til bord. Et gårdsbasert programfag vil på en naturlig måte kunne knytte an til disse to fagområdene, og sette dem inn i både en naturfaglig, yrkesfaglig og samfunnsfaglig sammenheng. Dette er ikke noe nytt, men har i alle tider vært et vel prøvet prinsipp innen yrkesutdanning i kunst- og håndverksbaserte virksomheter. utfordringen er som vi kommer tilbake til broen i mellom det erfaringsbaserte grunnlaget og tiden til systematisk faglig refleksjon. Klare rammer og rytmer for denne vekslingen både i dagsløpet, ukeløpet og årsløpet vil sikre en god pust mellom arbeid og fordykning i faglig forståelse.

Gården som læringsarena på videregående trinn

Universitetet for miljø- og biovitenskap har i snart 10 år gitt etterutdanningskurset Gården som pedagogisk ressurs. Mer enn 20 ganger har kurset vært avholdt fordelt på de fleste regioner i Norge med om lag 600 kursdeltakere. En tydelig erfaring fra kursene og seinere oppfølging av gård/skoleprosjektene er at bønder og gårdsbruk som tilegner seg en dobbelt kompetanse, både i pedagogikk og i naturbruk, i størst grad

makter å utvikle levedyktige prosjekter (Parow 2000). Disse prosjektene er i større grad kjennetegnet av langsiktige avtaler og tilfredsstillende avlønning av gårdbrukeren. Dette skaper forutsigbarhet for bonden og sikkerhet for å kunne foreta nødvendige investeringer. I tillegg blir dialogen med skolen og bondens delaktighet i lærerkollegiets arbeid styrket når bonden har formell pedagogisk kompetanse. Når det gjelder utvikling av et tilsvarende konsept for videregående trinn, vil de samme prinsipper være gjeldende, men må tilpasses krav som stilles både læreplanmessig, juridisk (jfr. krav til 'forsvarlig system') og økonomisk innenfor rammen av videregående opplæring. Diskusjon av slike retningslinjer blir behandlet separat i en egen del av rapporten.

Bruk av gården som utdanningsarena er en egen driftsform, og blant tilbyderne er det behov for å høre til i et produsentmiljø, akkurat som tidligere i landbruket. I produsentmiljøene kan brukerne dele erfaringer om sin spesielle driftsform og gårdens utviklingsspørsmål. Det kan også etableres samarbeid om tilbud av tjenester, for eksempel som praksisgårder for VG1 utdanning, slik det arbeides med i dette prosjektet. Det er vellykkete eksempler på slikt samarbeid fører til næringsutvikling, blant annet i Verran kommune i Nord-Trøndelag (Nergaard & Verstad 2004).

Forankring mot utdanningsmyndigheter

Faggruppen har gått gjennom de eksisterende læreplanmålene for programfag, naturbasert produksjon og naturbasert virksomhet og vurdert disse opp mot en gårdsbasert utdanningsarena. Konklusjonen er at disse læreplanmålene, slik de foreligger i gjeldende læreplan for naturbruk Vg1 gir et godt rammeverk også for et gårdsbasert programfag.

Som det fremgår av rapporten, foreslås oppstart av et pilotprosjekt ved Sogn- jord og hagebrukskule, trolig fra høsten 2012. Fylkeskommunen i Sogn- og Fjordane har gått inn for en slik satsing på Vg 1 i naturbruk ved SJH. En implementering av gårdsbasert Vg1 innen programfagene, vil måtte skje i nær dialog med dem som skoleeiere. Fylkeskommunen har støttet opp om søknaden fra SJH om godkjenning, og ser positivt på samarbeidet faglig mellom SJH og SLL.

Hvilke kvalifikasjoner er det som tiden etterspør?

Inga Bostad, medlem av Dannelsesutvalget, hevder at akademisk dannelse handler "om det å kunne fatte og gripe inn i ditt eget liv og forstå det du gjør" (Bostad 2010). I denne sammenheng er det en oppgave å bidra til utvikling av de unges *orienteringsevne* (Illeris 2006). Denne evnen øves gjennom bruk i konkrete faglige, praktiske og menneskelige orienteringsammenhenger. Situerte og autentiske oppgaver vil implisitt øve unges evne til å knytte seg inn i varige relasjoner, spille på lag og ta initiativ. De tre områdene svarer til tre kjerne kvalifikasjoner som tiden etterspør; relasjonsevne, samspills kompetanse og initiativkraft i forhold til skapende virksomhet.

Relasjonsevne som inngangsport til mestring og refleksjon

Krogh og Jolly (2010) har utviklet en læringsmodell basert på erfaringene fra stedsbasert læring. Her legges det vekt på at autentiske oppgaver innebærer at læringsoppgaven knytter eleven inn i en varig relasjon både til virksomheten og sammenheng som denne står inne i. Det radikale med denne læringsmodellen er at den tar utgangspunkt i en autentisk lærings situasjon, som "etterspør" en forpliktende relasjon. Gjennom denne ledes en inn i en oppgavesammenheng som krever mestring, men også like nødvendig feiling. Som i all øving, hører feilene med for å utvikle handlingskompetanse. Erfaringer, enten positive eller negative i et oppgavefelt, gir basis for selvstendig refleksjon og læring. Når denne egendrevne prosessen er i gang, er

det et dreiemoment motivasjonsmessig, og en erfaringskontekst rent innholdsmessig som det er mulig å ta som utgangspunkt for å løftes videre med kunnskap og teori innenfor feltet en arbeider med. Hagebrukeren og naturbrukspedagogen Lasse Kranz sammenfatter denne tilnærmingen til læring i naturbruk og naturfag som "at odla relationen" (Hugo 2000).

Relasjonsevnene i det sosiale samspillet og arbeidsfellesskapet med mennesker, øves på tilsvarende måte i konkrete meningsfulle felles oppgaver. Det samme gjelder interesse i forhold til dyr og planter, men også maskiner, redskaper og rutiner i det yrkesfaglige feltet. Relasjon, mestring og forståelse vever sammen i en dannelsesvei som ikke opphører ved skolegangens slutt, men som har fått sitt eget grunnlag. Det betyr at praksislæreren står i et helt tilsvarende utviklingsforhold i rollen som forbilde og praksisveileder for unge mennesker. Betydningen av en mer livsnær og relasjonsorientert læringsarena for elevene, også i forhold til motivasjon og læring innenfor det faglige, er godt dokumentert blant annet av Liebermann & Hoody (1996).

Samspillskompetanse innenfor arbeidsallianser

Opgaven som tiden vi lever i stiller overfor jordbruket og pedagogikken er å se nye arbeidsallianser. Det er med andre ord behov for å knytte utdanning av yrkeskompetanse i naturbruk sammen med bygdeutvikling og grendas vekst. Et begrep som ble brukt allerede i det første seminaret for å betegne denne evnen var 'samspillskompetanse'. Bønders evne til å avstemme og samordne virksomheter og beslutninger blir vist av Østergaard (1998) i hans avhandling om økologiske bønders kunnskap og læringsformer. Krogh et al. (2003) bruker begrepet samordningskunnskap om evnen til å koordinere og samordne mange forskjellige virksomheter ut fra bevisste eller intuitive valg. Begrepet samspillskompetanse berører den kunnskap som Aristoteles ville kalle phronesis, dvs. handlingskompetanse forstått som evne til å handle rett ut fra en unik og kompleks relasjonell situasjon. Et annet kjernebegrep var stedsutvikling innenfor rammen av et lokalt og regionalt perspektiv. Ny erkjennelse krever nye fagfolk og begrepet som ble brukt var 'stedsutvikleren'. Naturbrukeren som kan se landskapet som en møteplass, og kan binde sammen sted, virksomhet og folk.

Your User Name 2.3.11 09:37

Comment: Dette er vanskeleg å forstå, viktig at lesaren ikkje føler seg dum

Identitets håndtering og erkjennelse av egen betydning har blitt en økt utfordring for mange unge. Tristhet og depresjon er den prosentvis største diagnosen for unge mellom 13 og 18 år som behandles i psykisk helsevern (Pedersen 2009). Frafallet i videregående skole, iberegnet forsinket gjennomføring er på 18% i studieforberedende studieprogram, og på 45% i yrkesfag. Et livsnært undervisningstilbud som knytter an til både praktiske, menneskelige og samfunnsmessige meningssammenhenger vil, sett i dette lys, være viktig.

Entreprenørskap som situert skaperevne

Gillebo og Hugo (2006) viser i sin studie av regionalt entreprenørskap innenfor den økologiske matsektoren i Norge at en nøkkelkompetanse er evnen til å bære et felles spørsmål over tid, sammen. Det interessante ved denne evnen er at den, i individuell støping, er en egenskap felles for både forskeren og kunstneren. Spørsmålet er hvordan denne evnen kan øves, også i naturbruket, og bli støttet og utviklet aktivt innenfor kreative øvingsfelt. Steinerskolens naturbruksplan har argumentert for dette, og har også i sin plan fått gjennomslag for 4 årstimer kreative øvingsfag innenfor yrkesutdanningen i alle tre årene. Østergaard al. (2007) argumenterer for betydningen av skapende virksomhet innen utdanning, veiledning og forskning i naturfag- og naturbruksretta utdanninger, også i høyere utdanning. Hugo (1995) viser hvordan egenaktivitet og egenbevegelse - også i det kognitive felt, er knyttet sammen med emosjonell og fysisk egenbevegelse.

Your User Name 2.3.11 09:39

Comment: ?

Oppstart av pilotprosjekt Vg 1

Med utgangspunkt i en overordnet ny yrkesprofil i naturbruksutdanning innen 'stedsbasert entreprenørskap', som beskrevet over, utarbeidet arbeidsgruppen læreplanmål, organisering og innhold til et pilotprosjekt. I vedlegg 2 gjengis læreplan, som tar utgangspunkt i eksisterende læreplan innenfor programfag med 12 uketimer (336 årstimer) i naturbasert produksjon og 5 uketimer (140 årstimer) i naturbasert aktivitet. Det ble

også foreslått rammer for praksisveiledning og timefordeling i arbeidsuken, samt innhold i 4 temasamlinger.

Med basis i disse retningslinjene, må den praktiske organisasjonsstrukturen utvikles av skolen som lager undervisningsplanene. Det samme gjelder for juridisk/økonomisk avtaler som inngås mellom skole og gård.

Kompetansebehov for praksisbønder, kursbehov

På tilsvarende vis som det har vært utviklet kompetansegivende kurs for bønder og skoler, vil det bli behov for kompetansegivende kurs for bønder som skal utvikle gården og virksomheten som praksisarena for Vg1. Kursene må utvikles i et nært samarbeid med naturbruksskoler som ønsker å tilby gårdsbaserte Vg1 tilbud. Slike kurs må utarbeide de elementer som inngår i et faglig, juridisk og økonomisk samarbeid, og ende opp i bindende *samarbeidsavtaler*. De bør også inneholde fagdidaktiske tilbud til *situert, dynamisk undervisning* i naturbruk og naturfag for bøndene, knyttet til de temaområder som fagplanen skal dekke.

I tillegg bør et slikt kurs legge vekt på *veiledningskompetanse* både i fagdidaktisk og pedagogisk perspektiv. Som rollemodeller og lærere for ungdom i utdanning er det viktig at praksisvertene utvikler elevenes evne til å se, lytte, gi uttrykk og forstå en dynamisk helhet. I tillegg blir teamarbeid mot faglærere og skole viktig, samt kjennskap til læreplan og kyndighet i ulike aktuelle evalueringsformer.

Bønder som skal undervise som praksislærere på Vg1 nivå, bør i utgangspunktet ha kompetanse for dette. I samarbeid med vertskole og skoleeier må det avklares i hvert enkelt tilfelle hvilke kompetansekrav som må oppfylles og hvilke videreutdanningstilbud som knyttes til praksislæreren.

Alliansebygging nasjonalt og internasjonalt

Siden oppstart av Levande skule i 1996 har det foregått et langvarig faglig samarbeid mellom SLL (UMB) og Sogn- jord og hagebruksskule. Det tas sikte på at dette samarbeidet videreføres med tanke på å utvikle et pilotprosjekt på Vg1-nivå. SLL har gjennom sitt nasjonale ansvar for utdanning av lærere innen naturbruk et nasjonalt nettverk knyttet til samtlige naturbruksskoler i landet. Det har pågått en debatt omkring å utvikle nye, og mer yrkesnære modeller innenfor naturbruksutdanningen. Samarbeidet mellom SLL og Høyskolen i Nord-Trøndelag (HiNT) innenfor 'Gården som læringsarena' vil også være viktig i denne sammenheng.

Gjennom deltagelse fra Morten Clemetsen i prosjektet, er det lagt føring til å kunne utvikle videre samarbeid med Aurland Naturverkstad i et eventuelt pilotprosjekt. Som kompetansebedrift innenfor feltet stedsbasert entreprenørskap vil den være en viktig premissleverandør til å forme krav til en ny yrkesgruppe.

Innen det som kalles 'apprenticeship learning' i økologisk / biologisk dynamisk jordbruk finnes det erfaringer å bygge videre på både i Europa, England og USA. I England finnes det ved Emerson College et akkreditert program innenfor (level 3) som er gårdsbasert – noe som tilsvarer naturbruksutdanning på Vg3 nivå i Norge. Siden det foregår på engelsk, kan det ta inn studenter fra ulike deler av verden. Også i USA finnes det velprøvde utdanningsprogram som er regionbasert. Dette er imidlertid ikke akkreditert, men er drevet av Biodynamic farming and gardening accociation (se: www.biodynamics.com/fall-2009-biodynamics-journal).

UBU in situ

Sogn- jord og hagebruksskule ligger innerst i Aurlandsfjorden, med Aurland barne- og ungdomskule som sin nærmeste nabo. Samarbeid mellom de to skolene har vært utviklet innenfor rammen av Levande skule i en årrekke (1996-2010) med tanke på å utnytte læringsarenaer i hele det omkringliggende kulturlandskapet. Samtidig har det i den samme regionen blitt utviklet en ny politisk forvaltningsmodell knyttet til Nærøyfjorden Verdsarvspark, der samvirke mellom lokale næringsaktører, kulturliv og utdanning er blitt en ny bærebjelke.

For å formalisere dette samvirket blant utdanningsaktører på ulike trinn, er det etablert et Campus Aurland. Utvikling av et pilotprosjekt ved SJH knyttet til gårdsbasert utdanningsarena for Vg1 vil ha gode vilkår for å lykkes fordi det vil kunne forankres inn mot utviklingen av Campus Aurland og Nærøyfjorden Verdsarvspark. Ut fra et godt forankret pilotprosjekt, vil det så kunne utvikles en modell til bruk for andre skoler og regioner.

Samling på Aukrust, august 2010

7. Litteratur

- Bostad, I. 2010. *ANSIKT TIL ANSIKT. Hva er akademisk dannelse?* Bladet Forskning 1/10. Oslo: Norges forskningsråd. Dannelesutvalget 2009. Kunnskap og dannelse foran et nytt århundre. Innstilling fra Dannelesutvalget for høyere utdanning. Nedlastet den 12. februar 2011; <http://www.uib.no/filearchive/innstilling-dannelesutvalget.pdf>.
- Giddens, A. 1996. *Modernitet og selvidentitet: Selvet og samfundet under senmoderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Giddens, A. 1997. *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax Forlag.
- Gillebo, T. & Hugo, A. *Regional Entrepreneurship: regional innovation cultures in the ecological food sector*. International Journal of Agricultural Sustainability. 4(3) 2006, p. 244-256.
- Hernes, G. 2010. *Gull av gråstein. Tiltak for å redusere frafallet i videregående opplæring*. Fafo-rapport 2010:03. Oslo: Fafo.
- Hugo, A. 1995. *Erkjennelsens berøring med livet: slektskapet mellom pedagogisk og vitenskapelig virksomhet*. Dr. Scientiarum Thesis, nr 6/1995. Norges landbruks høyskole.
- Hugo, A. 2000. *Levende skule. Utearealet som læringsarena*. Sluttrapport fra nasjonalt prosjekt (1996-2000). NLH og Det norske hageselskap.
- Illeris, K. 2006. *Læring*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Jolly, L. 2009. *Læring om vårt daglige brød: En undersøkelse og evaluering av pedagogiske opplegg om landbruk og matproduksjon for ungdomsskoleelever*. Institutt for Matematiske Realfag og Teknologi (IMT), Lektorutdanning i naturvitenskapelige fag. Ås: Uiversitetet for miljø- og biovitenskap.
- Krogh, E. 1995. *Landskapets fenomenologi*. Doctor Scientiarum Theses 1995: 15. Institutt for økonomi og samfunnsfag. Ås: Norges landbruks høyskole.
- Krogh, E. et.al. 2003. *Eleven og virksomheten. En innføring i naturbruksdidaktikk*. Chiron, nr. 1/2003.
- Krogh, E. og L. Jolly 2011. *"Gi oss i dag vårt daglige brød"*. Stedsbasert læring og engasjement for naturfag. Artikkel levert for vurdering til temanummer om naturfag i Norsk pedagogisk tidsskrift. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kunnskapsdepartementet 2006. *Oversikt over Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Generell del av læreplanen*. Nedlastet den 12. februar 2011 fra http://www.udir.no/upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf
- Lieberman, G. A. og L. L. Hoody 1998. *Closing the Achievement Gap. Using the Environment as an Integrated Context for Learning*. San Diego: State Education and Education Roundtable.
- Nergård, T. og B. Verstad 2004. *Læring gir næring - næring gir læring? Gården som pedagogisk ressurs i Nord-Trøndelag: evalueringsrapport nr. 1*. Steinkjer: Høgskolen i Nord-Trøndelag.
- Parow, K. 2000. *"Det store spelet". Garden som pedagogisk ressurs*. Prosjektrapport Levande skule (1996-2000), del 2. Oslo: Det norske hageselskap.
- Riksrevisjonen 2010. *Riksrevisjonens undersøkelse av måloppnåelse og styring i jordbruket* Dokument 3:12 (2009–2010). Nedlastet den 12. februar 2011 fra http://www.riksrevisjonen.no/SiteCollectionDocuments/Dokumentbasen/Dokument3/2009-2010/Dokumentbase_Dok_3_12_2009_2010.pdf

Østergaard, E. 1998. Ett skritt tilbake og to skritt fram. En fenomenologisk studie av bønder i omstilling til økologisk landbruk. Dr. Scientarium Theses 1998:25. Norges landbrukshøgskole.

Østergaard et. Al. 2007. I lys av skyggen. Kunstnerisk og vitenskapelig tilnærming til undervisning, veiledning og forskning. IMT-rapport nr. 17/2007.

VEDLEGG 1: Rapport frå dei 3 samlingane

VEDLEGG 2: Forslag til modell for Gardsbasert Vg1.